

PERCEPCIJA EKOLOŠKE OGROŽENOSTI IN
OSEBNE (NE)MOČI TER EKOLOŠKA AKTIVNOST**

Povzetek: Avtorica na podlagi podatkov iz ankete SJM analizira dejavnike, ki vplivajo na ekološko aktivnost oz. participacijo v kolektivnih akcijah, katerih cilj je reševanje ekoloških problemov. Proučevana dejavnika, (1) občutek ogroženosti, ki ga pri posameznikih povzročajo različni viri onesnaževanja okolja, in (2) občutek moči, ki pomeni prepričanje, da oseba lahko prispeva k reševanju ekoloških problemov, sta izpeljana iz dveh teorij družbenih gibanj, teorije deprivacije in teorije mobilizacije resursov. Rezultati analize podatkov pokažejo, da na ekološko aktivnost pomembno vplivata oba proučevana faktorja, kar pomeni, da pojavljanje ekološke aktivnosti bolje razloži kombinacija obeh teorij kot vsaka sama, kljub temu, da si v osnovi nasprotujeta.

Ključni pojmi: ekološka aktivnost, percepcija ogroženosti, percepcija osebne moči, teorije družbenih gibanj, ekologija.

Uvod

Ekološka kriza je eden najbolj perečih problemov našega časa. Posledice nekontroliranega izkoriščanja in obremenjevanja naravnega okolja imajo globalne razsežnosti in zahtevajo takojšnje in radikalno ukrepanje, vendar ne sporadičnih in kratkoročno orientiranih akcij, temveč kontinuirano, dolgoročno usmerjeno delovanje z upoštevanjem globalnega konteksta lokalnih ekoloških kritičnih točk.

Uničenje naravnega okolja je eden izmed virov tveganosti, ki je po Giddensu značilna za "poznomoderne" družbe. Od štirih tipov reakcij na zavest o nevarnostih in tveganosti, kot jih opredeli Giddens v svoji knjigi *The Consequences of Modernity* (1992), je najbolj konstruktivna "radikalna angažiranost", kar pomeni aktivno, praktično prizadevanje za zmanjševanje percipiranih nevarnosti. Glavni nosilec takšnega delovanja so družbena gibanja (Giddens 1992, 137).

Moj namen je na podlagi podatkov iz ankete raziskati "radikalno angažiranost" za reševanje ekoloških problemov v Sloveniji, ki ni ravno neokrnjen zeleni košček Evrope, ampak ji prav tako grozijo posledice uničevanja naravnega okolja. Metoda ankete seveda ne omogoča raziskovanja ekološkega družbenega gibanja, saj je to

* Nina Fabjančič, študentka Fakultete za družbene vede

** Za pomoč pri pripravi članka se avtorica zahvaljuje dr. Janezu Štebetu in dr. Ivanu Berniku.

preveč kompleksen pojav, mogoče pa je na ravni posameznikov opazovati pojavljanje *ekološke aktivnosti* (v nasprotju s pasivnostjo), s čimer razumem participacijo v različnih oblikah kolektivnega delovanja s ciljem reševanja ekoloških problemov, kot so delovanje v ekoloških skupinah in materialno podpiranje teh, izvajanje pritiska na politične akterje s podpisovanjem peticij in demonstriranjem oz. protestiranjem. Posamično pojavljanje takšnih kolektivnih akcij še ne pomeni nastanka družbenega gibanja, lahko pa se gibanje razvije, če se te dejavnosti ponavljajo, povezujejo in širijo. Zato menim, da je pri njihovem proučevanju smiselno uporabiti okvir teorij družbenih gibanj.

Osrednje vprašanje te analize je, kaj spodbuja ljudi, da so ekološko aktivni. Pojavljanje ekološke aktivnosti bom poskušala razložiti z dvema možnima dejavnikoma, ki sta izpeljana iz dveh teorij o vzrokih nastajanja družbenih gibanj: teorije deprivacije in teorije mobilizacije resursov (glej Kerbo 1982; Kammeyer et al. 1994, 645; Klandermans 1997). Ta dva dejavnika sta *občutek ogroženosti* zaradi onesnaževanja okolja, ki ga definiram kot subjektivno oceno stopnje neposredne nevarnosti, ki jo predstavljajo različni viri onesnaževanja, in *občutek moči*, kar pomeni percepcijo lastnih možnosti in sposobnosti za prispevanje k reševanju ekoloških problemov. Prvi izhaja iz *teorije deprivacije* - ta je starejša in se osredotoča na odkrivanje nezadovoljstev, frustracij in stresa na individualni ravni, ki naj bi vodili v nastanek družbenih gibanj. Drugi dejavnik je izpeljan iz *teorije mobilizacije resursov*, ki je nastala kot kritika teorije deprivacije: po novi teoriji je med ljudmi vedno dovolj frustracij in nezadovoljstva, ki bi lahko sprožili kolektivno akcijo; družbeno gibanje nastane prej kot "odziv na razpoložljiva sredstva in učinkovito mobilizacijo teh" (Kammeyer 1994, 645). Družbeno gibanje sredstva pridobiva med drugim tudi od posameznikov: "Individualni in institucionalni podporniki organizaciji družbenega gibanja nudijo sredstva, organizacija pa odloča o njihovi razporeditvi." (Klandermans 1997, 121). Sredstva, ki jih lahko ponudijo posamezniki, so čas, materialna sredstva, znanje, prostovoljno delo, dostop do informacij, do drugih posameznikov, skupin in organizacij. Predpostavljamo lahko, da se posamezniki, ki ta sredstva imajo in jih znajo uporabiti, čutijo sposobne prispevati k reševanju problemov, imajo torej občutek moči. To povezavo lahko preverimo z vpeljavo stopnje izobrazbe: izobraženost je eno izmed pomembnih sredstev, ki ga posamezniki lahko dajo na razpolago družbenemu gibanju. Poleg tega je za višje izobražene bolj verjetno, da imajo tudi druga sredstva. Izkazati bi se torej moralo, da s stopnjo izobrazbe narašča občutek moči.

V perspektivi teorije deprivacije bi za vzpostavitev ekološkega gibanja oz. za pojavljanje ekološke aktivnosti zadostovalo, da se ljudje počutijo neposredno ogrožene zaradi ekoloških problemov, kar pri njih povzroča nezadovoljstvo in stres. Z vidika teorije mobilizacije resursov pa se ljudje vključijo v kolektivne akcije, ker imajo potrebna sredstva in zato višji občutek moči.

Moja domneva je, da sta za nastanek ekološke aktivnosti pomembna oba dejavnika. Občutek ogroženosti zaradi ekoloških problemov je nujen pogoj za ekološko aktivnost oz. delovanje, ki ima za cilj zmanjšati to ogroženost, ni pa zadosten: "Vendar samo doživljanje določene krizne problemske situacije ni dovolj za nastanek socialnega gibanja. Potrebno je še, da ljudje razumejo ta problem kot

rešljiv in nujno rešljiv. /.../ Končno morajo imeti potrebo po tem, da se osebno zavzamejo za rešitev problemov." (Ule 1994, 279). Potreben je torej še dodaten dejavnik, in sicer občutek, da imajo možnosti in sposobnosti prispevati k reševanju ekoloških problemov, kar sem poimenovala občutek moči.

Predvidevam torej, da na ekološko aktivnost vplivata oba izbrana dejavnika, pri njuni interakciji pa se kažejo tri možne razlage: (1) občutek moči kot pogojujoča spremenljivka vpliva na povezanost med občutkom ogroženosti in ekološko aktivnostjo tako, da pri "močnih" z večanjem občutka ogroženosti narašča ekološka aktivnost, pri "nemočnih" pa povezanosti ni, ker njihov občutek nemoči pomeni, da nimajo ali ne znajo uporabiti sredstev za razreševanje občutka ogroženosti na aktiven način; (2) občutek moči deluje kot širši, splošen dejavnik tudi v zvezi z drugimi družbenimi problemi; opredeljuje okoliščine, v katerih občutek ogroženosti vpliva na ekološko aktivnost: v "okoliščinah" občutka moči lahko pričakujemo ekološko aktivnost tudi pri tistih, ki se ne počutijo zelo ogrožene; tisti, ki se v zvezi z reševanjem ekoloških problemov počutijo nemočne, pa bodo aktivni le pri visoki stopnji ogroženosti; (3) občutek ogroženosti je pogojujoča spremenljivka - pri ogroženih je vpliv občutka moči na ekološko aktivnost zbrisan, saj je občutek ogroženosti zadostna motivacija za delovanje; pri tistih z nizkim občutkom ogroženosti pa postane razlika v ekološki aktivnosti med močnimi in nemočnimi očitna: njihov stres je manjši, zato mora biti za pojavljanje ekološke aktivnosti prisoten večji občutek moči.

Z opazovanjem povezanosti med stopnjo izobrazbe in občutkom ogroženosti ter ekološko aktivnostjo lahko posredno še enkrat postavimo nasproti obe teoriji. Kot sem že omenila, je izobrazba eno od sredstev, ki jih posamezniki lahko uporabijo pri sodelovanju v kolektivnih akcijah. V skladu s teorijo mobilizacije resursov bi se morala z višanjem stopnje izobrazbe povečevati tudi stopnja ekološke aktivnosti. Teorija deprivacije pa bi te razlike razložila z razlikami v percepciji kriznosti situacije oz. v občutku ogroženosti: hkrati z izobrazbo naj bi naraščal tudi občutek ogroženosti.

Podatki, metoda in hipoteze

Za analizo zastavljenega problema bom uporabila podatke, zbrane z metodo ankete v okviru raziskovalnega projekta Slovensko javno mnenje, in sicer v Mednarodni raziskavi o okolju in družini, ki jo je leta 1993 izvedel Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, nosilec projekta je bil dr. Niko Toš.

Raziskave SJM, ki potekajo od leta 1968, imajo ponavadi 80- do 85-odstotno stopnjo sodelovanja. Ciljna populacija so polnoletni neinstitucionalizirani državljani in državljanke Republike Slovenije, kot vzorčni okvir pa je uporabljen register prebivalstva. Vzorec raziskav SJM je sistematični vzorec s slučajnim izhodiščem po skupinicah 1403 po 5 oseb in je reprezentativen.

Spremenljivke, ki sem jih opazovala, so:

- *ekološka aktivnost*, ki jo bom obravnavala kot odvisno spremenljivko in jo razumem kot participacijo v kolektivnih, k zaščiti okolja usmerjenih akcijah in podporo le-tim, in sicer članstvo in delovanje v okviru ekoloških skupin, podpisovanje peticij, demonstriranje oz. protestiranje, materialna podpora ekološkim skupinam;
- *občutek ogroženosti* zaradi onesnaževanja okolja, kar definiram kot subjektivno percepcijo stopnje neposredne nevarnosti, ki jo predstavljajo različne vrste onesnaževanja;
- *občutek moči* za prispevanje k reševanju ekoloških problemov pomeni subjektivno oceno lastnih možnosti in sposobnosti aktivno prispevati k zavarovanju naravnega okolja;
- *stopnja izobrazbe*.

Spremenljivko *ekološka aktivnost* sem opazovala na podlagi odgovorov na naslednja vprašanja (imajo dva možna odgovora: da - ne):

2.19 Ali ste član kakšne skupine, ki si je kot glavni cilj postavila ohranitev in varovanje okolja?

2.20 Ali ste v zadnjih petih letih kdaj:

- podpisali kakšno peticijo v zvezi z varstvom okolja?
- dali denar kakšni skupini za varstvo okolja?
- sodelovali pri protestu ali demonstraciji, ko je šlo za varstvo okolja?

Kot ekološko pasivne sem opredelila tiste, ki so na vsa vprašanja odgovorili negativno, vsaj en pozitiven odgovor pa je anketiranca uvrstil med ekološko aktivne. Teh je relativno malo, kar predstavlja nevarnost vzorčne napake in zmanjšuje reprezentativnost tega dela vzorca za celotno populacijo ekološko aktivnih.

Spremenljivko *občutek ogroženosti* sem opazovala s pomočjo vprašanj 2.11 do 2.15, pri čemer sem upoštevala le različico B. Posamezna vprašanja sprašujejo ljudi, kako nevarne zanje in za njihove družine (neposredna nevarnost) se jim zdijo različne vrste onesnaževanja:

- onesnaževanje zraka, ki ga povzročajo avtomobili,
- jedrske elektrarne,
- onesnaževanje zraka, ki ga povzroča industrija,
- pesticidi in druga kemična sredstva, ki se uporabljajo v kmetijstvu,
- onesnaževanje rek, jezer in potokov.

Možni odgovori so: izjemno nevarno (1), zelo nevarno (2), srednje nevarno (3), ni zelo nevarno (4), sploh ni nevarno (5).

Ker me zanima splošen občutek ogroženosti, sem zanj sestavila neke vrste indeks: za vsakega anketiranca, ki je odgovoril na vseh pet vprašanj z odgovorom od 1 do 5, sem izračunala povprečje njegovih odgovorov na ta vprašanja (pri tem sem spremenljivko obravnavala kot intervalno, torej numerično), nato pa iz tega še povprečje celotnega vzorca. Anketirance sem nato razvrstila v razrede: približno

20% najvišje ogroženih sem uvrstila v razred "ogroženih", 20% z najnižjimi vrednostmi pa v razred "neogroženih"; ostali so v razredu "srednje ogroženih".

Pojasniti moram še, zakaj v računanje splošnega občutka ogroženosti nisem vključila tudi vprašanja 2. 16, ki sprašuje po oceni nevarnosti posledic učinka tople grede in spada v isti vsebinski sklop: od ostalih odstopa zaradi višje stopnje abstraktnosti, kar se je pokazalo tudi v precej visokem deležu neodločenih (skoraj 15%; pri ostalih petih vprašanjih so deleži neodločenih precej nižji - okrog 3%). To bi pomenilo, da bi morala v računanje splošnega občutka ogroženosti vključiti precej manjše število enot.

Občutek moči za aktivno prispevanje k reševanju ekoloških problemov sem merila s pogostostjo posameznih odgovorov na vprašanje 2.08, ki sprašuje, kako močno anketiranci soglašajo s trditvijo: "Za nekoga, kot sem jaz, je pretežko, da bi kaj dosti naredil za okolje". Možni so odgovori od 1 (močno soglašam) do 5 (močno ne soglašam). To spremenljivko sem obravnavala kot ordinalno, vrednosti pa sem združila tako: 1 in 2 - nemočni, 3 - srednje močni, 4 in 5 - močni.

V zvezi s tem vprašanjem je treba povedati, da ni popolnoma gotovo, ali je bilo res zamišljeno in s strani anketirancev razumljeno tako, kot sem ga interpretirala jaz, torej kot občutek (ne)moči. Glede na to, da je postavljeno neposredno za vprašanja o pripravljenosti plačevati višje cene in davke ter se odpovedati standardu, da bi se varovalo okolje, je možno, da so se odgovori nanj vsaj delno navezovali na ta vprašanja. Kljub tem zadržkom menim, da je to vprašanje primeren indikator za merjenje mojega koncepta "občutek moči za aktivno prispevanje k reševanju ekoloških problemov".

Obstoj povezanosti med spremenljivkami sem ugotavljala s χ^2 -testom, uporabila sem tudi prikaz z razmerji.

Glavna hipoteza je: na ekološko aktivnost vplivata tako občutek ogroženosti kot občutek moči; o interakciji vplivov teh dveh dejavnikov pa lahko postavimo tri domneve:

- občutek moči vpliva na povezanost med občutkom ogroženosti in ekološko aktivnostjo tako, da pri "močnih" z večanjem občutka ogroženosti narašča ekološka aktivnost, pri "nemočnih" pa povezanosti ni;
- občutek moči opredeljuje okoliščine, v katerih občutek ogroženosti bolj ali manj vpliva na ekološko aktivnost: pri močnih so razlike v ekološki aktivnosti med različnimi kategorijami po občutku ogroženosti manjše in so dokaj aktivni tudi tisti, ki se ne počutijo ogroženi; pri tistih, ki se v zvezi z reševanjem ekoloških problemov počutijo nemočne, pa so razlike večje;
- pogojujoča spremenljivka je občutek ogroženosti - pri ogroženih je vpliv občutka moči na ekološko aktivnost majhen, pri tistih z nizkim občutkom ogroženosti pa z večanjem občutka moči narašča tudi ekološka aktivnost

Hipoteze v zvezi s stopnjo izobrazbe pa so naslednje: predvidevam, da z višanjem stopnje izobrazbe narašča občutek moči in pojavljanje ekološke aktivnosti, ne pa tudi občutek ogroženosti.

Rezultati in interpretacija

Univariatna analiza:

Splošen občutek ogroženosti na lestvici od 1 (izjemno nevarno) do 5 (sploh ni nevarno) znaša 2,4, torej je razmeroma močen.

Tabela 1: Frekvenčna porazdelitev spremenljivke občutek moči

Občutek moči	%
nemočni	42,7
srednje močni	13,2
močni	40,7
ne vem	3,4
Skupaj	100%
	(N=1032)

Tabela 2: Frekvenčna porazdelitev spremenljivke ekološka aktivnost

Ekološka aktivnost	%
ne	80,9
da	19,1
Skupaj	100%
	(N=1032)

Iz tabele 1 lahko vidimo, da sta deleža močnih in nemočnih skoraj enaka (40%) in precej večja od deleža srednje močnih; gre za simetrično porazdelitev anketirancev med "močne" in "nemočne".

Po podatkih iz tabele 2 je bila stopnja ekološke aktivnosti v Sloveniji leta 1993 relativno nizka, saj je le 19% anketirancev izjavilo, da so sodelovali pri vsaj eni izmed navedenih oblik ekoloških akcij. Pri pregledovanju posameznih indikatorjev, ki tvorijo spremenljivko ekološka aktivnost, se izkaže, da je še največ ljudi (10%) podpisalo kakšno peticijo, najnižji pa je odstotek ljudi, ki so (bili) člani ekoloških skupin - le 3,7%.

Bivariatna in multivariatna analiza:

Tabela 3: Ekološka aktivnost po obutku ogroženosti (% in razmerja)

ogroženost	ogrožen	srednje	ni ogrožen
ekološka aktivnost			
ne	72,8	79,2	88,0
da	27,2	20,8	12,0
skupaj (N=994)	100% (N=213)	100% (N=514)	100% (N=217)
Razmerje	2,7:1	3,7:1	7,3:1

$$\chi^2 = 15,72 \quad \text{st. prost.} = 2 \quad P = 0,0004$$

Iz tabele 3 lahko vidimo, da se z večanjem občutka ogroženosti povečuje tudi odstotek ekološko aktivnih: teh je pri kategoriji ogroženih še enkrat toliko kot pri neogroženih. Še bolj očitno nam povezanost kažejo razmerja med pasivnimi in aktivnimi v vsaki izmed kategorij stopnje občutka ogroženosti: pri ogroženih so na enega ekološko aktivnega trije pasivni, pri neogroženih pa je razmerje 7:1. Rezultati potrjujejo predvidevanje, da je eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na pojavljanje ekološke aktivnosti, splošen občutek ogroženosti zaradi onesnaževanja okolja.

Tabela 4: Občutek moči glede na izobrazbo (%)

izobrazba moč	osnovna	poklicna	srednja	visoka
močni	27,2	41,7	51,1	55,3
srednje	10,5	14,2	13,2	19,4
nemočni	56,7	42,0	33,5	23,3
Skupaj (N=854)	100% (N=353)	100% (N=295)	100% (N=272)	100% (N=103)

$\chi^2 = 73,28$ st. prost. = 9 P = 0,000005

Tabela 5: Ekološka aktivnost glede na občutek moči

občutek moči ekološka aktivnost	močni	srednje močni	nemočni
ne	76,3	79,4	85,0
da	23,7	20,6	15,0
Skupaj	100%	100%	100%
Razmerje	3,2:1	3,9:1	5,7:1

$\chi^2 = 10,47$ st. prost. = 2 P = 0,005

Rezultati v tabeli 4 kažejo, da višjo izobraženost, ki pomeni več sredstev, lahko povežemo z višjim občutkom moči: občutek moči namreč očitno raste s stopnjo izobrazbe, občutek nemoči pa sorazmerno pada. Tako nam štiri robne celice kažejo skoraj simetrično prekrizanje.

Iz tabele 5 je razvidna povezanost med občutkom moči in ekološko aktivnostjo, ki je tudi statistično potrjena: med aktivnimi je več takih, ki se čutijo močne oz. sposobne prispevati k skrbi za okolje. Z višanjem občutka moči torej narašča stopnja delovanja. Razmerja nam povedo, da so tu razlike nekoliko manjše kot pri spremenljivki občutek ogroženosti: v kategoriji močnih je razmerje med pasivnimi in aktivnimi 3:1, pri nemočnih pa 6:1. Tudi za občutek moči lahko rečemo, da vpliva na ekološko aktivnost.

Tabela 6: Ekološka aktivnost glede na občutek ogroženosti in občutek moči (% in razmerja)

ogroženi eko. aktivni	močni			srednje			nemočni		
	ogro- ženi	sred- nje	neog- roženi	ogro- ženi	sred- nje	neog- roženi	ogro- želi	sred- nje	neog- roženi
ne	69,5	74,9	84,1	71,4	78,9	83,9	76,6	82,8	92,0
da	30,5	25,1	15,9	28,6	21,1	16,1	23,3	17,2	8,0
Skupaj	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	N=95	N=219	N=82	N=21	N=76	N=31	N=90	N=204	N=100
Razmerja	2,3:1	3,0:1	5,3:1	2,5:1	3,7:1	5,2:1	3,3:1	4,8:1	11,5:1

$\chi^2= 5,22$; st. prost.= 2; $P= 0,07$ $\chi^2= 1,16$; st. prost.= 2; $P=0,56$ $\chi^2= 8,44$; st. prost.= 2; $P=0,01$

Tabela 7: Razmerja pasivni : aktivni glede na občutek ogroženosti in občutek moči

	močni	nemočni	razmerje razmerij
ogroženi	2,3:1	3,3:1	1,4:1
neogroženi	5,3:1	11,5:1	2,2:1
razmerje razmerij	2,3:1	3,5:1	

Iz tabele 6 in 7 lahko vidimo, da prva izmed treh možnih razlag odnosa med obema neodvisnima dejavnikoma pri vplivanju na ekološko aktivnost ni pravilna: tako pri močnih kot pri nemočnih je razvidna pozitivna povezanost med občutkom ogroženosti in ekološko aktivnostjo. Torej ne moremo reči, da občutek nemoči povzroča ekološko pasivnost ne glede na razlike v občutku ogroženosti, kot bi izhajalo iz teorije mobilizacije resursov.

Za drugo možno razlago lahko trdimo, da je glede na rezultate relevantna: pri nemočnih je vpliv občutka ogroženosti na ekološko aktivnost večji kot pri močnih - pri nemočnih je razmerje pasivni:aktivni med neogroženimi 11:1, pri ogroženih pa 3:1, medtem ko je med močnimi z nizkim občutkom ogroženosti pet pasivnih na enega aktivnega, med močnimi z visokim občutkom ogroženosti pa sta na enega ekološko aktivnega dva pasivna. V skladu z domnevmi lahko ugotovimo, da prisotnost občutka moči zmanjša vpliv občutka ogroženosti; tako so močni v primerjavi s tistimi, ki so izrazili občutek nemoči, bolj aktivni, tudi, če se ne počutijo zelo ogrožene, kar je razvidno tudi iz tega, da je med neogroženimi močnimi dvakrat več aktivnih v primerjavi z nemočnimi.

Rezultati pa se skladajo tudi s tretjo razlago: pri ogroženih je razlika med močnimi in nemočnimi v ekološki aktivnosti manjša kot pri neogroženih - pri teh ima torej občutek moči večji vpliv oz. je za ekološko aktivnost potreben večji občutek moči, ker je raven občutenja izpostavljenosti nevarnosti nižja.

Rezultati sicer ne omogočajo nedvoumnega sklepa o medsebojni interakciji obeh neodvisnih dejavnikov pri vplivanju na pojavljanje ekološke aktivnosti, lahko pa potrdimo domnevo, da sta pomembna oba, saj je najboljše razmerje med ekološko pasivnimi in aktivnimi pri tistih, ki se hkrati čutijo ogrožene in močne oz. sposobne prispevati k reševanju ekoloških problemov. Izkaže se, da pri razlagi motivacij za ekološko aktivnost v tem primeru nobena od upoštevanih teorij ne daje izključne pojasnitve, saj vsaka pojasni le en vidik: teorija deprivacije se osredotoča na "negativne" spodbude, teorija mobilizacije pa daje prednost "pozitivnim" spodbudam. Torej boljšo razlago ponuja kombinacija obeh teorij.

Tak sklep lahko izpeljemo tudi iz analize povezanosti med stopnjo izobrazbe in ekološko aktivnostjo ter občutkom ogroženosti.

Tabela 8: Ekološka aktivnost glede na stopnjo izobrazbe (%)

izobrazba ekol. aktiv.	osnovna	poklicna	srednja	visoka
ne	90,3	81,9	74,3	65,0
da	9,7	18,1	25,7	35,0
Skupaj	100% (N= 352)	100% (N= 293)	100% (N= 272)	100% (N= 103)

$$\chi^2 = 45,30 \quad \text{st. prost.} = 3 \quad P = 0,000005$$

Tabela 9: Občutek ogroženosti glede na stopnjo izobrazbe (% in povprečja)

izobrazba ogroženost	osnovna	poklicna	srednja	visoka
ogroženi	20,5	28,0	23,0	13,8
srednje	51,5	55,2	53,5	61,4
niso ogroženi	28,0	16,8	23,5	24,8
Skupaj (N= 939)	100% (N= 303)	100% (N= 279)	100% (N=256)	100% (N=101)

povprečen občutek ogroženosti	2,50	2,27	2,41	2,49
-------------------------------------	------	------	------	------

Iz tabele 8 je razvidno, da stopnja izobrazbe res določa ekološko aktivnost, kakor izhaja iz teorije mobilizacije resursov, saj odstotek aktivnih narašča s stopnjo izobrazbe. Rezultatov iz tabele 9 pa ne moremo enoznačno interpretirati: če primerjamo osnovno in poklicno izobražene, vidimo, da so poklicno izobraženi, ki so bolj ekološko aktivni od tistih z osnovno izobrazbo, izrazili tudi višji občutek ogroženosti. Ta primerjava posredno potrdi iz teorije deprivacije izhajajočo domnevo. V primerjavi s srednje in visoko izobraženimi pa so poklicno izobraženi ne glede na višji občutek ogroženosti manj ekološko aktivni kot ti dve skupini, ki imata več sredstev, kar se ujema s teorijo mobilizacije resursov.

Zaključek

V svoji analizi sem poskušala raziskati dejavnike, ki vplivajo na to, da se ljudje aktivno, s konkretnimi dejanji odzivajo na enega izmed ključnih globalnih problemov našega časa - ekološka tveganja. Tak odnos je nujen za konstruktivno soočanje s problemi, ki povzročajo stanje visoke tveganosti modernih družb.

Iz razpoložljivih podatkov sem za leto 1993 in deloma tudi za obdobje petih let pred tem (tako je bilo zastavljeno vprašanje 2.20) ugotovila, da slovenska populacija ni bila preveč ekološko aktivna. Morda se zdi 20-odstotna stopnja sodelovanja dokaj visoka, vendar so vse izmed oblik aktivnosti, ki sem jih imela možnost proučevati, po tipologiji Berta Klandermansa (1997, 90) takšne, da ne zahtevajo veliko truda in časa, saj so ponavadi le enkratne. Izjema je le članstvo v ekoloških skupinah, ki je bolj dolgotrajna aktivnost, na žalost pa ni mogoče diferencirati članov ekoloških skupin glede na stopnjo njihove angažiranosti znotraj teh skupin: lahko so le člani na papirju, lahko pa delujejo kot prostovoljci ali celo vodijo skupine, kar so po že omenjeni tipologiji dejavnosti, ki zahtevajo največ truda in časa.

Pri analizi dejavnikov vpliva na ekološko aktivnost so se moje domneve potrdile: na angažiranje ljudi vpliva njihov splošen občutek ogroženosti oz. percepcija nevarnosti, ki jo zanje predstavljajo različni viri onesnaževanja okolja, kar je v skladu s teorijo deprivacije. Prav tako pomemben faktor je občutek moči, kar pomeni oceno lastnih sposobnosti in možnosti aktivno zmanjševati ekološke tveganosti. Izpeljavo občutka moči iz teorije mobilizacije resursov upravičuje potrditev predpostavke o povezanosti izobraženosti kot enega izmed sredstev z občutkom moči. Vpliv izobrazbene stopnje na ekološko aktivnost se je pokazal kot precej močen. Delno lahko to povežemo z razlikami v občutku ogroženosti, delno pa se kot pomembnejše izkažejo razlike v razpolaganju s sredstvi.

V skladu s temi empiričnimi ugotovitvami lahko zaključimo, da kombinacija teorije deprivacije in teorije mobilizacije resursov omogoča boljše razlago kot pa vsaka teorija sama.

V okviru svojih možnosti sem se opirala le na subjektivne percepcije ogroženosti, v nadaljnjih analizah pa bi bilo zanimivo narediti primerjavo te ocene z dejanskim stanjem okolja, kakršno najdemo v članku Barbare Verlič-Dekleva (1993, 1269-1270) in delno tudi Dušana Vukovića (1991, 63-64). Vendar pa oba avtorja navajata težave zaradi pomanjkljivih in neenotnih podatkov o splošnem stanju okolja v Sloveniji. Ta problem bi lahko obšli, če bi se lotili primerjalnega raziskovanja subjektivnih ocen o ekoloških nevarnostih ljudi na posameznih področjih Slovenije s podobnimi vzroki degradiranosti naravnega okolja (npr. področja z železarnami) in s tem povezali tudi analizo njihove ekološke aktivnosti (prim. Kottak in Costa 1993).

Takšne raziskave imajo lahko precejšen pomen, saj odkrivajo, kako se ljudje soočajo z ekološko tveganostjo, v kakšni meri in iz kakšnih vzgibov poskušajo aktivno prispevati k reševanju ekološke krize in kako bi bilo mogoče doseči, da bi ekološka aktivnost postala prevladujoč način odzivanja na ekološko krizo, kar je edini način, da se sedanje stanje sploh kdaj izboljša.

LITERATURA

- Giddens, Anthony. 1992. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Kammeyer, C. W. et al. 1994. *Sociology: Experiencing Changing Structures*. Boston: Allyn and Bacon (18. poglavje).
- Kerbo, Harold R. 1982. Movements of "Crisis" and Movements of "Affluence". A Critique of Deprivation and Resource Mobilization Theories. *Journal of Conflict Resolution*, 26, 4, 645-663.
- Klandermans, Bert. 1997. *The Social Psychology of Protest*. Oxford, Cambridge (Massachusetts): Blackwell Publishers.
- Kottak, C. P. in A. Costa. 1993. Ecological Awareness, Environmentalist Action and International Conservation Strategy. *Human Organization*, 52, 4, 335-343.
- Toš, Niko (vodja raziskovalne skupine). 1993. *Mednarodna raziskava o okolju in družini* (SJM 93/2). Ljubljana: CJMMK.
- Ule, Mirjana. 1994. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: ZPS.
- Verlič-Dekleva, Barbara. 1993. Slovenci, ekologija in politika. *Teorija in praksa*, 30, 11-12, 1267-1276.
- Vuković, Dušan. 1991. Prispevek k poizkusu identifikacije ovir pri uvajanju odločnejše ekološke politike. *Revija za sociologijo*, 22, 1, 61-77.